

ПРОБЛЕМИ УКРІПЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕФОРМОВАНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

І.В.Зозуля, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

У статті викладено принципи організації діяльності господарських формувань щодо технічного їх забезпечення в післяреформений період. Розглянуто такі важелі як створення ефективних МТС, поповнення лізингового фонду, кооперування та інтеграція аграрних підприємств, формування вторинного ринку сільгосптехніки.

В статье изложены принципы организации деятельности хозяйственных формирований относительно технического их обеспечения в пореформенный период. Рассмотрены такие рычаги, как создание эффективных машинно-технологических станций, пополнение лизингового фонда, кооперирование и интеграция аграрных предприятий, формирование вторичного рынка сельхозтехники.

Після реформування сільського господарства зростання економіки аграрних підприємств, на жаль, відбувалося повільними темпами. Вирішенню цього питання певною мірою сприяє укріплення їх технічного потенціалу. В економічній літературі досліджували стан та перспективи розвитку технічної бази багато науковців, серед яких П.І.Гайдучський, П.Т.Саблук, П.О.Моїсюк та інші. Але слід відмітити, що ряд проблем залишаються не вирішеними. Тому метою даної статті є дослідження шляхів укріплення технічної бази аграрних підприємств.

З проголошенням аграрної реформи створювались умови для прискорення роздержавлення і розширення меж приватної власності, менше приділялося уваги матеріально-технічному забезпеченню, реалізації інвестиційних та інноваційних проектів. Відбувалося по суті нагромадження кількісних чинників без переходу в нову якість. Сільське господарство України залишалося поза межами дійсних ринкових перетворень, реалізуючи свою продукцію за фіксованими цінами та закупаючи ресурси уже за

ринковими, таким чином щедро продатувало інші реформовані галузі та споживачів.

З передачею землі та майна колгоспів та радгоспів у приватну власність сформувались виробничі відносини ринкового змісту. Сільськогосподарські виробники одержали повну свободу у визначенні структури виробництва, реалізації виробленої продукції та придбанні матеріально-технічних ресурсів. Але стихійний некерований розвиток аграрної сфери призвів до різкого зменшення конкурентоспроможності продукції сільського господарства. На внутрішньому ринку має місце неконтрольований імпорт продовольчих товарів. Відкритість кордонів для імпоротної продукції (здешевленої внаслідок дотацій ЄС в економіку сусідніх держав) зменшує конкурентоспроможність вітчизняної продукції як з точки зору продовольства, так і сировини. Це в свою чергу гальмує оздоровлення і подальший розвиток сільськогосподарського виробництва. Переробні галузі, використовуючи своє монопольне становище, дистанціювалися від інтересів сільськогосподарських виробників, безпосередньо або через посередницькі структури скуповують аграрну продукцію за низькими цінами, які не відшкодовують витрат на її виробництво. Неорганізований внутрішній ринок не забезпечує належних нагромаджень на відтворення. Міжгалузєва розбалансованість призводить до диспропорцій щодо обміну продукцією між сільським господарством і промисловістю.

Слід відмітити, що ринок являє собою систему відносин заснованих на співставленні попиту і пропозиції, і тому абсолютно вільним не може бути. Як і в інших сферах економіки, ринкові відносини в аграрному секторі економіки підлягають науковому обґрунтованому управлінню через такі важелі як ціна, податок, фінанси, кредит.

Серед негативних явищ, які з'явилися одразу після заміни планово-економічної системи, наслідком яких є криза в аграрному виробництві, є зменшення виробничого потенціалу підприємств. В сільському господарстві зменшилась кількість техніки, скоротився машинно-тракторний парк. Сільськогосподарські підприємства не можуть купувати техніку за власні кошти: більша їх частина не

отримує прибуток, має заборгованість по кредитах, податковим розрахункам і заробітній платі.

Відсутність дієвих стимулюючих заходів державного регулювання ринкових умов, в яких функціонують вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники, об'єктивно поставили підприємства в розряд збиткових. Отже, і ресурси не надходять до сільськогосподарських підприємств, а банківський капітал обертається в імпортно-експортній торгівлі, обслуговує лише сферу обігу. Із майже 890 млн.дол. США прямих іноземних інвестицій, які надійшли в АПК за 1992-2001 роки, сільське господарство одержало 88 млн.дол. США [5].

Державні програми підтримки сільського господарства через дотації, ціни, квоти, кредитно-податкову політику в країнах західної Європи, США, Канаді, Японії вказують на обмеження дії ринкових механізмів саморегулювання. Особливо велике значення має державна підтримка села. Витрати України на здійснення аграрної політики в розрахунку на душу населення за останні роки становлять 5 дол., тоді як у США – 271, Канаді – 238, країнах ЄС – 480 дол. США [5].

Керівникам і спеціалістам сільськогосподарських підприємств не під силу самостійно вирішувати проблеми, що нагромадилися на селі в останні роки. Стан аграрної економіки і далі погіршуватиметься, якщо зберігатиметься існуючий рівень управління галуззю, фінансово-кредитне, матеріально-технічне забезпечення, цінова та інвестиційна політика, інші негаразди господарського життя.

Головним завданням сьогодення є мобілізація матеріальних, фінансових, людських, управлінських ресурсів, починаючи з підприємства, району, області і на рівні держави. Потрібно спрямувати зусилля на оцінку реального стану виробництва в кожному господарстві і відповідності результатів господарювання реальному виробничому потенціалу. Необхідно формувати місцеві замовлення на сільськогосподарську продукцію і продовольство місцевого виробництва з першочерговим їх використанням для суспільних потреб населення району. На рівні областей доцільно створювати фонди підтримки сільського господарства, особливо

тих галузей, які мають загально регіональне значення. Потреби кожної області в сільськогосподарській продукції і продовольстві необхідно забезпечувати винятково продукцією власного виробництва, а в разі потреби кооперуватися із сусідніми областями на взаємовигідних умовах. Потрібно також створювати фонд підтримки сільськогосподарських виробників за рахунок бюджетних і позабюджетних фондів.

Слід приділити увагу створенню умов для об'єднання сільськогосподарських виробників в організації, спілки, які б відображали реальний стан аграрного виробництва, висвітлювати найгостріші проблеми, які виникають на різних стадіях циклу виробництва. Маючи юридичну силу, такі організації можуть стати безпосереднім зв'язником як з районними, обласними, так і з державними органами влади. Об'єднанні аграрії можуть в деякій мірі протистояти монополіям підприємств-споживачів сільськогосподарської продукції.

Досить вагомим фактором в організації виробництва сільськогосподарської продукції є створення належного машинно-тракторного парку. Постійне споживання засобів виробництва в процесі виробничої діяльності об'єктивно вимагає систематичного оновлення матеріально-ресурсного потенціалу на якісно новій основі.

Урядовою постановою в 1991 році було створено 91 державну сільськогосподарську машинно-технологічну станцію. Основою їх матеріально-технічної бази стали трактори, комбайни, інша сільськогосподарська техніка, закуплена за кошти Державного лізингового фонду та по іноземних кредитних лініях під гарантії Кабінету Міністрів. Адже в різних регіонах країни працювала тільки 51 МТС. Створивши МТС, Міністерство АПК частково укомплектувало їх необхідним обладнанням, але не виділило обігових коштів [2]. Низька платоспроможність замовників послуг МТС збільшувала їх дебіторську заборгованість. Управлінці деяких МТС не змогли ефективно організувати роботу підприємств, належне використання техніки і забезпечити вирощування висо-

ких врожаїв, окремі з них допустили навмисне заниження даних про урожайність.

Реструктуризація заборгованості МТС за одержану техніку перед лізинговим фондом та кредиторами відкрила б шлях для реформування неефективних державних сільськогосподарських МТС на ринкових засадах. Найбільш доцільним напрямком такого реформування є їх приватизація з перетворенням у сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, що працюватимуть на безприбутковій основі. Це покладе в центр інтересів МТС не власний прибуток, а прибуток сільськогосподарських товаровиробників-пайщиків кооперативу, збільшить ефективність використання техніки, бо збитки від простоїв техніки доведеться відшкодовувати самим пропорційно паю. Все вказане дозволить зберегти цілісність господарських комплексів діючих станцій [3].

Завдяки агролізингу активізувалася інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств, придбано значний обсяг техніки, створено певні умови для оновлення машинно-тракторного парку і фінансування виробників вітчизняної техніки. Однак у держави немає великих коштів для наповнення лізингового фонду, тому слід залучати кошти комерційних банків, внутрішніх і зовнішніх інвесторів. Через відсутність відповідних гарантів щодо своєчасного повернення лізингових платежів вирішити це вкрай складно.

Формування ринку сільськогосподарської техніки, що була у використанні, є одним з альтернативних механізмів, який за короткий проміжок часу і без великих фінансових витрат на його організацію спроможний поліпшити стан з технічним забезпеченням виробників аграрної продукції. В розвинутих країнах Заходу є загальноприйнятою господарською практикою організація вторинного ринку сільськогосподарської техніки. Так, у США на один проданий новий трактор припадало 3-4 таких, що вже були в експлуатації. Новий трактор через 5-8 років використання і остаточного розрахунку з лізинговою компанією заможні фермери передають менш заможним. Понад 50% механізованих робіт фермерські господарства Великобританії, Франції, Німеччини ви-

конують тракторами, придбаними на вторинному ринку сільгосп-техніки [4].

Однією з найбільш складних проблем організації ринків уживаної техніки є проблема ціноутворення. Ефективність системи ціноутворення значною мірою залежить від об'єктивності експертної оцінки технічного стану машини та обладнання як вітчизняного, так і іноземного виробництва. Тобто необхідно створити інститут незалежних оцінювачів із числа досвідчених фахівців інженерних, сервісних і маркетингових служб та систему їх атестації.

Першочерговим заходом з організації та ефективного розвитку вторинного ринку сільськогосподарської техніки в Україні повинно стати створення загальнодержавного координуючого центру з розгалуженою мережею регіональних, обласних, районних відділень, завданням якого було б збирання, вивчення, узагальнення та оприлюднення інформації щодо наявності попиту та пропозиції на окремі види техніки та контроль за функціонуванням цінового механізму.

Надійна техніка для хліборобів — це заощаджений час на зменшенні кількості простоїв, їх тривалості, ремонтних, регульованих робіт і, відповідно, виграний час для польових робіт. Одним з основних напрямків підтримання техніки в працездатному стані є реформування системи її обслуговування, зміна технічної політики в АПК, в тому числі і в технічному сервісі засобів виробництва. Технічний сервіс техніки сільськогосподарського призначення — це система консультацій і підготовки кадрів, придбання техніки, забезпечення її запасними частинами і паливно-мастильними матеріалами, технічне обслуговування і ремонт з метою економічновигідної експлуатації технічно складного виробу, що покращить умови діяльності агровиробника. Сервіс буде ефективним при дотриманні таких засад як: зваженість цінової політики у сфері послуг, адекватність сервісу до вартості техніки; зручність та еластичність сервісу, тобто пропозиція від мінімально необхідних до максимально доцільних послуг в тому місці, часі і в такій формі, що задовільняють

споживача; підготовка фахівців та забезпечення спеціальним устаткуванням для надання якісних послуг [1].

Розвиток взаємовідносин між різними господарствами сприяє кооперації підприємств усіх форм господарювання та власності. Особливість цієї тенденції в тому, що сільськогосподарські виробники об'єднують одну або декілька господарських функцій для більш ефективного їх виконання. При цьому кожне підприємство зберігає свою економічну та юридичну незалежність.

В останній час в Росії значно поширилися фермерські кооперативи по спільному використанню техніки. Виникло три типи кооперування. Перший тип передбачає об'єднання грошових ресурсів для придбання сільськогосподарських машин, а земельні ділянки залишаються у приватній власності і обробляються ними самостійно. В кооперативах другого типу техніка фермерів використовується для спільного обробітку земельних ділянок. Так, в Семилукському районі 5 селянських (фермерських) господарств об'єднали свою техніку і землю, утворивши асоціацію "Земледелец". Витрати всіх її учасників на використання техніки однакові, отримана продукція реалізується спільно, а прибуток ділиться порівну. В кооперативах третього типу технікою фермерів обробляється вся площа угідь, але вироблена продукція розподіляється пропорційно до участі кожного фермера і реалізується самостійно. Кооперативи по спільному використанню землі і техніки юридичного статусу не мають, однак їх організація вирішує проблему обробітку землі при неуккомплектованості господарств більшості фермерів сільгосптехнікою [6].

Важливим напрямком аграрних підприємств є подальший розвиток агропромислового виробництва на засадах інтеграції. Процес виробництва в економічно слабких господарствах відбувається шляхом об'єднання з прибутковими переробними, сервісними підприємствами і організаціями несільськогосподарського напрямку, які надають інвестиції, обігові кошти та техніку. Такий процес характерний для холдингів, в яких господарства втрачають економічну самостійність, але зберігають статус юридичної особи. Вони повинні

перейти на госпрозрахункові принципи економічного господарювання, поступово набуваючи право на самостійну виробничу діяльність і розподіл доходів.

Виходячи з вище наведеного, можна зробити наступні висновки. В процесі реформування аграрного сектору технічна база аграрних підприємств значно погіршилась. Тому вкрай необхідно розробити економічні та організаційні заходи для врегулювання проблеми їх технічного забезпечення. Для укріплення технічного потенціалу слід приділити увагу мобілізації матеріальних, фінансових, управлінських ресурсів на всіх рівнях (від підприємства до рівня держави), адже сільгосптехніка потребує значних витрат на її придбання (як нової, так і уживаної) і на утримання її в належному стані. Створення умов для розвитку взаємовідносин між аграрними товаровиробниками, переробною промисловістю, МТС та іншими підприємствами сервісу сприятиме оздоровленню технічної бази. Ефективність такої взаємодії залежить від принципів її організації і обґрунтованого регулювання діяльності підприємств на ринкових засадах з боку держави та створених ними контролюючих органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтюк Д. Шляхи розвитку технічного сервісу в сучасних умовах господарювання // Механізація сільського господарства. – 2005.-№ 1.-С. 18-21.
2. Галич М. Державні МТС будуть рентабельними // Новини агротехніки.- 2000. – №2. -С. 6-9.
3. Галич М. Сільськогосподарські машинно-технологічні станції як нова форма високопродуктивного використання техніки і агротехнічного сервісу // Техніка АПК. – 2000. – №10.- С.18-19.
4. Петров В.М. Ціноутворення на вторинному ринку сільськогосподарської техніки // Економіка АПК.-2004.-№ 9.-С.104-110.
5. Саблук П.Т. Стабільні економічні умови як фактор послідовного підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва // Економіка АПК.- 2003.- №1.- С. 12-17.
6. Хицков И. АПК Центрального Черноземья: основные тенденции и перспективы развития сельхозпроизводства // Экономика и управление. -2005.- №1.-С. 14-21.